

Zašto autor Josipa Broza 1929. naziva Tito koje ime je on dobio tek poslije 1934. nije također jasno.

Knjigu bi sigurno obogatilo da je autor za sovjetskog čitaoca dao biografije barem nekih članova CK KPJ o kojima je u knjizi riječ — barem onoliko koliko je dao »istaknutom radniku Radikalne stranke B. Maksimoviću« (str. 144).

Unatoč spomenutim primjedbama i prigovorima, u cjelini gledano, možemo pozdraviti pojavu knjige M. M. Sumarokove kao pozitivan i koristan prilog sovjetskoj historiografiji u izučavanju povijesti jugoslavenskih naroda.

Ivan Očak

V. V. ZELENIŃ, POD KRASNYM ZNAMEN'EM OKTJABRJA, Moskva 19

Pojava nove knjige praznik je ne samo za autora nego i za kulturu i kulturnu javnost uopće. Pojava knjige s poznatom, obrađivanom temom, a pogotovu ako je to tema kojom se i sam baviš, izazvat će pojačan interes, ali i mnoštvo različitih pitanja. Glavno je među njima: što nova knjiga donosi? Možda je autor iskopao nove arhivske podatke, novu dokumentarnu građu koja mijenja ranije zaključke, daje sasvim nove poglede, obogaćuje temu, ili je istupio s pokušajem sinteze, što bi svakako značilo korak naprijed. Upravo takva pitanja nametnula su mi se kad sam uzeo u ruke knjigu sovjetskog povjesničara, znanstvenog suradnika Instituta slavljanovedenija Akademije nauka SSSR-a V. V. Zelenjin a. Knjiga o kojoj je riječ ima naslov »Pod crvenim barjacima Oktobra, Jugoslavenski internacionalisti u Sovjetskoj Rusiji 1917—1921«. Čitajući tu knjigu očekivao sam da će autor negdje reći, objasniti zašto je posegnuo za već poznatom temom, očekivao sam da će dati osvrt na stanje historiografije o njoj koja, usput rečeno, nije ni nova niti nerazrađivana. Očekivao sam da će autor, kao pravi znanstvenik, reći što je učinjeno na tom polju i tko je do njega o toj temi pisao, do kakvih je rezultata došla historiografija u Sovjetskom Savezu i u Jugoslaviji. Napokon — da će autor objasniti koja i kakva su pitanja ostala neriješena i kako on gleda na njih. Nadao sam se da će se osvrnuti i na pitanje izvorne građe, naročito ako je pronašao novu. Očekivao sam na kraju da će autor objasniti svoje temeljne postavke.

Zelenjin nije odgovorio ni na jedno od tih pitanja. Ne samo to — on ne postavlja ni jedno od njih, jer da ih je postavio, morao bi na njih i odgovoriti. Prešućujući sva ova historiografska pitanja, autor je stvorio kod neupućenog čitaoca dojam da je sve o čemu piše novo, da mu, prema tome, pripada u toj temi prioritet. Međutim, historiografska stvarnost izgleda u ovom slučaju mnogo složenija, ona već ima svoju povijest.

Zbog takvog Zelenjinova nenaučnog pristupa temi, zbog takve neuobičajene u historiografskoj nauci (kao i u drugim naukama) i posebno neuobičajenog u sovjetskoj historiografiji načina i prilaza potrebno je, makar u najkraćim crtama, dati historiografski osvrt na literaturu o toj temi, tim više što je njena povijest dosta davna i počinje tada kad Zelenjin nije ni mislio da će se njome baviti jer se bavio Prvim srpskim ustankom 1804.

Pitanjem sudjelovanja naših ljudi-zarobljenika u Oktobarskoj socijalističkoj revoluciji i građanskom ratu, te njihovoj borbi za sovjetsku vlast u Rusiji u periodu 1917—1921. ja sam se počeo baviti još 1956. kao aspirant Historijskog fakulteta na Moskovskom državnom univerzitetu »Lomonosova«. U to vrijeme sam u Centralnom partijskom arhivu Instituta marksizma-lenjinizma pri CK KPSS u Moskvi pronašao nedirnut i nauci nepoznat fond koji je tek nešto kasnije sreden i nazvan »Fond jugoslavenskih internacionalista«. Godinu dana kasnije objavio sam na os-

novu građu ovog fonda opširnu studiju pod nazivom: »Iz historije učešća Jugoslavena u borbi za sovjetsku vlast u Rusiji (1917—1921)«, u zborniku koji je objavio Institut slavjanovedenija Akademije nauka SSSR »Oktobarska revolucija i inozemni slavenski narodi«,¹ prvi te vrste u Sovjetskom Savezu, a koji je uredio poznati sovjetski povjesničar A. J. Manusevič. U ovom radu istražio sam i postavio ova pitanja:

1) Prilog povijesti jugoslavenskog dobrovoljačkog korpusa u Rusiji. Ovdje je razmotreno pitanje dobrovoljačkog pokreta u Rusiji za vrijeme prvoga svjetskog rata od 1915—1917, položaj zarobljenika naših nacionalnosti u ruskim carističkim logorima, stvaranje 1. i 2. srpske divizije, te korpusa i njegova raspadanja poslije februarske i napose oktobarske revolucije.

2) O organizaciji Jugoslavena u Sovjetskoj Rusiji. Posebna je pažnja posvećena organizaciji Jugoslavenske komunističke grupe pri Ruskoj komunističkoj partiji (boljševika) u Moskvi i drugim gradovima diljem Rusije i Ukrajine. Osim partijskih utvrđene su i prve vanpartijske organizacije kao što je Jugoslavenski revolucionarni savez i naročito Jugoslavenski sovjet radničkih i seljačkih deputata (poslanika) kao najmasovnija prosovjetska organizacija naših zarobljenika. Detaljno je prikazan i Južnoslavenski odjel pri Narodnom komesarijatu za nacionalna pitanja u sovjetskoj vladi.

3) Jugoslavenski odredi Crvene armije. U ovom dijelu opisani su mnogobrojni jugoslavenski odredi Crvene garde i Crvene armije koji su već od 1918. počeli nicali na Ukrajini i u Rusiji te Srednjoj Aziji. Osim toga, tu se naglašava da su se ovi odredi borili za pobjedu sovjetske vlasti, za prvu u svijetu državu radnika i seljaka, Sovjetsku Rusiju čiji je vođa i ideolog bio V. I. Lenjin, da su u toj borbi vidjeli i svoje buduće oslobođenje.

Ovo je bila prva znanstvena obrada ove teme u SSSR-u o jugoslavenskim internacionalistima. Godinu dana poslije objave ovog rada uspješno sam obranio disertacijsku tezu o istoj temi na Moskovskom univerzitetu. Nešto kasnije (1959) rukopis moje disertacije primljen je od znanstvenog savjeta Historijskog fakulteta Moskovskog univerziteta za objavljivanje u izdavačkoj kući »Moskovski univerzitet«. Ali je rukopis bez moje krivnje ležao složen za štampu kod izdavača do 1966. kad je napokon izdan kao knjiga. Naslov knjige bio je isti kao i u disertacije: »Jugoslavenski internacionalisti u borbi za pobjedu sovjetske vlasti u Rusiji (1917—1921)«. U knjizi su detaljnije i opširnije (str. 338) istraživana i razmatrana pitanja spomenuta u prvom spomenutom radu.

Uzگرد budi spomenuto da je ubrzo poslije izlaska moje knjige u Moskvi za-grebački »Vjesnik« objavio u 30 nastavaka dijelove njezina teksta, a nešto kasnije i beogradska »Politika« 13 nastavaka. Godine 1967. beogradska izdavačka kuća »Narodna knjiga« objavila je raširen i dopunjen prijevod moje knjige pod naslovom: »Jugoslaveni u Oktobru«. Treba li naročito isticati da je moja knjiga bila prva monografija o Jugoslavenima u Oktobarskoj revoluciji, prva u sovjetskoj i jugoslavenskoj historiografiji? Kao takva ona je i ocijenjena.

Mislím da je potrebno ovom zgodom upozoriti da sam osim spomenute knjige u razdoblju do 1977, tj. do pojave Zelenjinove knjige, objavio o istoj tematici još tri knjige² i 25 samostalnih studija. Navest ću samo neke važnije teme: Jugoslaven-

¹ I. Očak, Iz istorii učastija jugoslavjan v borbe za pobjedu sovjetskoj vlasty v Rossii (1917—1921). »Oktjabrskaja revoljucija i zarubježnyje slavljanjskije narody.« Moskva, 1957.

² Danilo Serič — krasnyj komandir. Moskva 1964 (ta je knjiga nešto proširena prevedena i objavljena u Beogradu). Zajedno s A. Takenovim objavio sam knjigu: Internacionalnyj otrjad. Alma-Ata 1974. U Zagrebu izdao sam 1976. knjigu: U borbi za ideje Oktobra. Jugoslavenski povratnici iz Sovjetske Rusije 1918—1921.

ski revolucionarni savez na Ukrajini,³ gdje je prikazana prva revolucionarna organizacija naših zarobljenika na Ukrajini poslije buržoasko-demokratske revolucije 1917. Zatim sam poseban rad posvetio pitanju Jugoslavenskog sovjeta radničkih i seljačkih deputata u Sovjetskoj Rusiji koji su djelovali u toku 1919—1921.⁴ Posebno sam proučavao djelatnost jugoslavenskih komunističkih grupa u sastavu RKP(b) u Rusiji i na Ukrajini, te pitanja njihove štampe i školovanja kadrova za revolucionarni rad u zemlji.⁵ Zatim sam istraživao pitanje povratka naših zarobljenika i prenošenje ideja Oktobarske revolucije u domovinu.⁶ Osim ovih općih tema bavio sam se i pitanjem djelovanja naših zarobljenika-komunista koji su ostali u Sovjetskom Savezu,⁷ o borbi naših zarobljenika u bjelogardijskim jedinicama u Sibiriji.⁸ Obradivao sam posebno biografije, odnosno sudbine Oktobaraca monografski. Tako su nastali radovi o Vladimiru Čopiću,⁹ Emilu Čopu,¹⁰ Vilku Marionu¹¹ i dr. Detaljniju bibliografiju mojih radova o temi Oktobarske revolucije do 1975. dobio sam u prilogu moje knjige: »U borbi za ideje Oktobra«.¹²

Ove moje radove ne nabrajam zbog prioriteta u obradi ove teme. Želim samo pokazati što je sve Zelenjin prešutio u svojoj knjizi, jer ni jedan od spomenutih mojih radova ne navodi, izostavljajući ih kao da ne postoje.

Zelenjin se isprva javio s kraćim prilogom o Dundiću zajedno s M. Sumarokovom, a prva knjiga koju je objavio o temi »Jugoslaveni u Oktobru« (1967) izašla je u Beogradu, s napomenom da je specijalno napisana »za jugoslavenskog čitaoca«. Ta knjiga nosi žurnalističko obilježje, bez znanstvenog je aparata i, dakako, bez historiografskih podataka o bilo kakvim izvorima i literaturi kojom se on koristio. S obzirom na to da Zelenjin nije nikad radio u arhivima na spomenutoj temi opravdano se nameće pitanje kakvom se je to izvornom građom mogao okoristiti...?

Knjiga Zelenjina, o kojoj je ovdje riječ, po svom je obliku znanstveno djelo. Autoru se ne može predbaciti da ne poznaje literaturu o internacionalistima, on je poznaje gotovo svu osim mojih radova koje naprosto prešućuje. Ne može mu se predbaciti ni to da nije dodirnuo važnije probleme, da je nešto bitno preskočio; u knjizi su izneseni svi problemi koje sam i ja i drugi već prije rješavali. Nemam namjeru da ovaj put ulazim u diskusiju s autorom o mnogim pitanjima koja zaslužuju da ga kritiziram za promašaje, za protivurječja pa i netočnosti. To je zadaća specijalne recenzije. Neću da ulazim u pitanje o sličnosti s mojom knjigom, s mojim postavkama i izvorima na koje nailazim čitajući knjigu Zelenjina. Dakako, bilo je teško izbjeći sličnosti budući da je moja knjiga opširnija i detaljnija, dok

³ Jugoslavjanski revoljucionij sojuz na Ukrajine (1917), Ukrajiniskij istoričnij žurnal 3, 1965.

⁴ Jugoslavjanskije sovjetj v Rossii v 1919—1921. godah, Voprosy istorii 1965, br. 6.

⁵ Jugoslavjanskije kommunističeskije grupy RKP(b) v 1918. Internacionalisty v bojah za vlast sovjetov. Moskva 1965.

⁶ Jugoslavjanskije »vozvrščenci« iz Rossii. Učastyje trudjaščihsja zarubežnyh stran v Oktjabrskoj revoljucii, Moskva 1967.

⁷ Jugoslavenski internacionalisti u SSSR-u poslije građanskog rata, RAD JAZU 356, 1969.

⁸ O Jugoslavenima u bjelogardijskim jedinicama u Rusiji (1915—1920), Časopis za suvremenu povijest I, 1974.

⁹ Revolucionar Vladimir Čopić, Senjski zbornik V, 1971—1973.

¹⁰ Emil Čop sudionik Oktobarske revolucije i borbe za sovjetsku vlast. (Prilog za biografiju) Senjski zbornik VI, 1975.

¹¹ Jaskanac Vilko Marion — komandant crvenoarmijske divizije, KAJ 7, 1975.

¹² U borbi za ideje Oktobra, 387—389.

su problemi odnosno dokazni materijal isti. Ali stoji i to da je Zelenjin donio vrlo malo novoga. Međutim, svrha ovog moga napisa nije bila recenzija nego želja pokazati kako Zelenjin primjenjuje svoj »znanstveni« metod u knjizi posvećenoj temi, inače dobro poznatoj u historiografiji.

Poznato je da sovjetska historiografija ne prešućuje rezultate svoje i tuđe historiografije niti rezultate svojih protivnika, čak ni tada kad je riječ o autorima s fašističkom ideologijom. Ako je tome tako, zašto Zelenjin čini izuzetak od toga pravila? Nema sumnje da on dobro zna kako treba raditi. Ako se u ovom slučaju nije ponio kao ozbiljan znanstveni radnik, razlog tome može se naći samo izvan znanstvenih motiva koji su ga primorali da prešuti rad autora ovih redaka.

Ivan Očak

MIROSLAVA DESPOT, INDUSTRIJA I TRGOVINA GRAĐANSKE HRVATSKE 1873—1880. — Prilog gospodarskoj povijesti Hrvatske u doba banovanja Ivana Mažuranića, Zagreb 1979, 296.

Nakon knjiga »Pokušaji manufakture u Građanskoj Hrvatskoj u 18. stoljeću«, JAZU, 1962, 96, te »Industrija građanske Hrvatske 1860—1873«, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, 1970, 233, i većih rasprava kao što su »Osvrt na rad zagrebačke Trgovačke komore i Gospodarskog društva u Zagrebu u vrijeme Bachova apsolutizma« i »Osvrta na štampanu građu i literaturu o gospodarskoj povijesti Hrvatske od 1850. do 1918« (obje u »Prilozima za ekonomsku povijest Hrvatske«, IHRP, Zagreb 1967, 27—70 i 269—390) autorica je dala još jedan prilog ekonomskoj povijesti banske Hrvatske. To je njena najnovija knjiga »Industrija i trgovina građanske Hrvatske« koju je u »Građi za gospodarsku povijest Hrvatske«, 18 — pod redakcijom V. Stipetića — objavila JAZU. Ovom knjigom Miroslava Despot, danas znanstveni savjetnik u mirovini, zaokružila je svoj životni opus koji se sastoji od velikog broja članaka i manjih priloga objavljenih u raznim časopisima u zemlji i inozemstvu. Oni se pretežno odnose na hrvatsku gospodarsku i kulturnu povijest 18. i 19. st., ali je ipak težište na razvoju ekonomike od neoapsolutizma do kraja Mažuranićeva banovanja, dakle doba od 1848. do 1880, čime donekle nastavlja na poznato djelo R. Bićanića »Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji 1750—1860« (1951).

Svima ovim priložima zajedničko je obilježje rad na izvorima prve ruke, u arhivima ili knjižnicama, domaćim i stranim, na više jezika i s jednom željom: istražiti, zabilježiti, obraditi što više činjenica, signirati mnogo otvorenih pitanja i potaknuti daljnja istraživanja. To je zapazio još Mijo Mirković i u predgovoru njenoj knjizi »Pokušaji manufakture u Građanskoj Hrvatskoj« napisao: »Zasluga pisca je pronalaženje izvornih dokumenata, njihovo odabiranje, sređivanje po materiji i po vremenu i njihovo međusobno povezivanje« (XIV).

I u podnaslovu ove knjige, kao i u većini prethodnih radova, autorica je stavila nepretenciozni naziv »prilog gospodarskoj povijesti Hrvatske«, a ponegdje i osvrt, pokušaj i slično. Time označava karakter svojih priloga, potrebu daljnjeg ispitivanja, objavljivanja novih radova i put prema sintetskoj obradi gospodarske povijesti, odnosno nužnost kolektivnog rada na njoj u skoroj budućnosti. Za takav napor je M. Despot priložila vrlo mnogo temeljnih podataka, utvrdila glavne aktere i institucije, označila bitne smjerove razvoja, riješila mnoga otvorena pitanja i notirala ono što bi, po njenom mišljenju, trebalo još istražiti. Za taj posao svakako, treba uzeti u obzir i radove drugih ekonomskih historičara, poglavito Mije Mirko-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva: Savez povijesnih društava Hrvatske,
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretpiate i narudžbe šalžite na adresu: Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb,
Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — rujan, 1982.